

5 Kompetence studenta a uživatele jazyka

Uživatelé jazyka a ti, kteří se jazyku učí, mají k dispozici celou řadu kompetencí, kterých nabyli zásluhou svých předchozích zkušeností a které mohou zaktivizovat tak, aby mohli provádět učební úlohy a aktivity v komunikativních situacích, v nichž se nacházejí. Naopak účast v komunikativních aktech (samozřejmě včetně těch aktů, které jsou navrženy se zvláštním zřetelem k rozvoji učení se jazyku) vede k dalšímu rozvoji kompetencí studenta jak z hlediska krátkodobého, tak dlouhodobého užití. Všechny lidské kompetence přispívají nějakým způsobem ke schopnosti uživatele jazyka komunikovat a mohou být považovány za aspekty komunikativní kompetence. Nicméně je užitečné odlišit kompetence, které se blíže nevztahují k jazyku, od lingvistických kompetencí, které jsou přesněji specificky vymezeny.

5.1 Obecné kompetence

5.1.1 Deklarativní znalosti (*savoir*)

5.1.1.1 Znalosti okolního světa

Vyspělé lidské bytosti mají vysoce vyvinutý a velmi přesně strukturovaný model světa a toho, jak funguje. Tento model je těsně spjat se slovní zásobou a gramatikou mateřského jazyka. Oba dva jazykové prostředky se vlastně vyvíjejí ve vzájemné interakci. Otázka „Co je to?“ má za úkol zjistit, jak se nově pozorovaný jev nazývá, nebo jaký je (referenční) význam nového slova. Základní rysy tohoto modelu se plně rozvíjejí v průběhu raného dětství, dále pak prostřednictvím vzdělávání a zkušeností v období dospívání a vůbec v průběhu celého života. Komunikace závisí na shodě mezi modelem světa a jazyka, který sdílejí osoby, jež se účastní komunikace. Jedním z cílů vědeckého úsilí je objevit strukturu a fungování vesmíru a vypracovat ustálenou terminologii sloužící k jejich popisu. Běžný jazyk je rozvinut ústrojnějším způsobem a vztah mezi kategoriemi formy a významu se v jednotlivých jazycích poněkud liší, i když jen v rámci poměrně přesných hranic daných podstatou skutečnosti samé. Divergence je širší v sociální sféře než ve vztahu k fyzickému okolí, ačkoliv i v něm jazyky dělají rozdíly mezi přírodními jevy v závislosti na jejich významu pro život určitého společenství. Ve vyučování cizímu jazyku se často považuje za samozřejmé, že si již studenti osvojili znalosti světa, které jsou pro daný účel dostatečné. Ale není tomu tak v každém případě (viz. 2.1.1).

Znalosti okolního světa (ať jsou dosaženy prostřednictvím zkušeností, vzdělání nebo informačních zdrojů atd.) zahrnují:

- různá místa, instituce a organizace, osoby, předměty, události, procesy a operace v různých oblastech užívání jazyka, jak jsou vytyčeny v Tabulce 5 (4.1.2). Pro studenta určitého jazyka jsou nesmírně důležité faktografické znalosti týkající se země nebo zemí, v nichž se jazyk používá, např. jejich geografické, demografické, ekonomické a politické charakteristiky a rysy, které se týkají jejich životního prostředí;
- třídy jednotek (konkrétní/abstraktní, živý/neživý atd.) a jejich vlastnosti a vztahy (časově-prostorové, asociativní, analytické, logické, příčina/následek atd.) tak, jak jsou uvedeny například v *Threshold Level 1990* v kapitole 6.

Uživatelé Rámce mohou zvážit a, kde je to vhodné, uvést:

- *jaké znalosti okolního světa se budou u studenta předpokládat a od něj vyžadovat;*
- ** jaké nové znalosti okolního světa, obzvláště se zřetelem k zemi, v níž se hovoří tímto jazykem, bude student potřebovat/budou mu v procesu učení se jazyku poskytnuty k osvojení.*

5.1.1.2 Sociokulturní znalosti

Přesněji řečeno, znalosti určité společnosti a kultury jednoho či více společenství, které daným jazykem hovoří, jsou součástí znalostí okolního světa. Z hlediska studenta, který se učí jazyku, je nesmírně důležité, aby se jim věnovala zvláštní pozornost právě proto, že je velice pravděpodobné, že na rozdíl od ostatních druhů znalostí tyto znalosti tvoří součást předchozích zkušeností studenta, a proto mohou být zásluhou působení stereotypů zdeformovány.

Rysy, které výrazně charakterizují určitou evropskou společnost a její kulturu, se mohou vztahovat například ke:

1. *Každodennímu životu*, např.
 - jídlu a pití, obvyklému času pro jednotlivá denní jídla, pravidlům stolování;
 - státním svátkům;
 - pracovní době a obvyklému pracovnímu režimu;
 - činnostem ve volném čase (koníčkům, sportům, čtenářským návykům, médiím).
2. *Životním podmínkám*, např.
 - životní úrovni (s přihlédnutím k regionálním, třídním a etnickým odlišnostem);
 - podmínkám k bydlení;
 - systému sociální péče.
3. *Mezilidským vztahům* (včetně vztahů moci a solidarity), např. se zřetelem k:
 - třídní struktuře společnosti a vztahům mezi společenskými třídami;
 - vztahům mezi pohlavími (genderové rozdíly, intimita);
 - struktuře rodiny a příbuzenským vztahům;
 - vztahům mezi generacemi;
 - vztahům v pracovním prostředí;
 - vztahům mezi veřejností a policií, úředníky atd.;

- vztahům mezi rasami a společenstvími;
- vztahům mezi politickými a náboženskými skupinami.

4. *Hodnotám, víře a postojům* ve vztahu k takovým faktorům jako:

- společenská třída;
- pracovní seskupení (akademické a manažerské seskupení, oblast veřejných služeb, kvalifikovaná a manuální pracovní síla);
- majetek (pocházející z příjmu, z dědictví);
- různé regionální kultury;
- bezpečnost;
- instituce;
- tradice a společenská změna;
- dějiny (obzvláště význačné historické osobnosti a události);
- menšiny (etnické, náboženské);
- národní identita;
- cizí země, státy, národy;
- politika;
- umění (hudba, výtvarné umění, literatura, divadlo, populární hudba a písně);
- náboženství;
- humor.

5. *Řeči těla* (viz 4.5.5). Znalosti těchto konvencí, které vyžadují určité chování, tvoří součást sociokulturní kompetence uživatele jazyka i studenta, který se jazyku učí.

6. *Společenským konvencím*, např. se zřetelem k poskytování a přijímání pohostinství:

- dochvilnost;
- dárky;
- oblečení;
- občerstvení, pití, jídlo;
- pravidla chování a konverzace a tabu v těchto oblastech;
- délka pobytu;
- loučení.

7. *Rituálům a obyčejům* v takových oblastech jako jsou:

- náboženské obřady a liturgie;
- narození, manželství, smrt;
- chování posluchačů a diváků v průběhu veřejných představení a obřadů;
- oslavy, festivaly, taneční zábavy, diskotéky atd.

5.1.1.3 Interkulturální způsobilost

Znalosti, uvědomění a pochopení vztahu (podobností a výrazných odlišností) mezi „výchozím světem“ a „světem cílového společenství“ vytváří interkulturální způsobilost. Je však zapotřebí zmínit, že interkulturální způsobilost zahrnuje regionální a sociální různorodost obou světů. Dále je tato uvědomělost obohacována uvědomováním si také těch kultur, které přesahují rámec kultur spjatých s mateřským a cílovým jazykem studenta. Toto širší pojetí uvědomělosti pomáhá oba světy kontextově začlenit. Kromě objektivních znalostí zahrnu-

je interkulturální způsobilost uvědomování si toho, jak je každé společenství pojímáno jinými společenstvími, což často nabývá podoby národních stereotypů.

Uživatelé Rámce mohou zvážit a, kde je to vhodné, uvést:

- *jaké předchozí sociokulturní zkušenosti a znalosti se u studenta předpokládají nebo vyžadují;*
- *jaké nové zkušenosti a znalosti společenského života ve svém společenství stejně jako v cílovém společenství bude muset student získat, aby vyhověl požadavkům komunikace v cizím jazyce;*
- *jaké povědomí o vztahu mezi domácí a cílovou kulturou bude student potřebovat, aby u něho došlo k rozvoji příslušné interkulturální kompetence.*

5.1.2 Dovednosti a praktické znalosti (know-how, savoir-faire)

5.1.2.1 Praktické dovednosti a praktické znalosti (know-how) zahrnují:

- *Společenské dovednosti:* schopnost chovat se podle určitých konvencí, které byly uvedeny výše v 5.1.1.2, a dodržovat předepsané normy tak, jak je to považováno za vhodné v případě člověka neznalého poměrů, obzvláště cizince.
- *Každodenní dovednosti:* schopnost účelně vykonávat běžné činnosti denního života (koupele, oblékání, chůze, vaření, stravování atd.); údržba a oprava zařízení domácnosti atd.
- *Odborné a profesní dovednosti:* schopnost vykonávat specifické činnosti (mentální a fyzické), které jsou zapotřebí pro vykonávání povinností spjatých se zaměstnáním nebo se zaměstnáním "na volné noze".
- *Dovednosti pro volný čas:* schopnost provádět efektivně činnosti, které jsou nutné pro aktivity ve volném čase, např.:
 - umění (malování, sochařství, hraní na hudební nástroj atd.);
 - rukodělné práce (pletení, vyšívání, tkání, výroba proutěného zboží, tkání kobereců atd.);
 - sporty (týmové hry, atletika, kondiční běh, horolezectví, plavání atd.);
 - koníčky (fotografování, zahradničení atd.).

Uživatelé Rámce mohou zvážit a, kde je to vhodné, uvést:

- ** jaké praktické dovednosti a znalosti má student mít, aby byl schopen efektivně komunikovat v dané oblasti.*

5.1.2.2 Interkulturální dovednosti a praktické znalosti (know-how)

Tyto zahrnují:

- schopnost dát do vzájemné souvislosti výchozí a cílovou kulturu;
- vnímavost ke kultuře a schopnost identifikovat a užívat různé strategie, které jsou zapotřebí ke kontaktu s představiteli jiných kultur;

- schopnost plnit roli kulturního zprostředkovatele mezi svou vlastní a cizí kulturou a schopnost efektivně řešit nedorozumění interkulturálního charakteru a konfliktní situace;
- schopnost vypořádat se se stereotypními vztahy.

Uživatelé Rámce mohou zvážit a, kde je to vhodné, uvést:

- ** jaké role a funkce kulturního zprostředkovatele má student plnit;*
- ** které rysy domácí a cílové kultury má student rozlišit;*
- *jaká opatření, která umožňují studentovi poznat cílovou kulturu na základě vlastních zkušeností, mají být učiněna;*
- *kteřé příležitosti pro roli kulturního zprostředkovatele bude student mít.*

5.1.3 „Existenciální“ kompetence (savoir-*être*)

Komunikativní činnost uživatelů/studentů jazyka je ovlivněna nejen jejich znalostmi, schopnostmi chápat a dovednostmi, ale také svéráznými rysy, které jsou spojeny s jejich jedinečnými osobnostmi, jež jsou charakterizovány určitými vztahy, různými typy motivace, hodnotami, přesvědčením, kognitivními styly a osobnostními typy, které přispívají k jejich osobní identitě. Tyto zahrnují:

1. *vztahy*, které určují u uživatele/studenta jazyka míru:
 - otevřenosti a zájmu o nové zkušenosti, jiné lidi, myšlenky, národy, společnosti a kultury;
 - ochoty relativizovat své vlastní kulturní názory a žebříček kulturních hodnot své kultury;
 - ochoty a schopnosti distancovat se od konvenčních postojů ke kulturním odlišnostem.
2. *různé typy motivace*:
 - vnitřní/vnější;
 - instrumentální/integrativní;
 - hnací síla komunikace, lidská potřeba komunikace.
3. *hodnoty*, např. etické a morální.
4. *přesvědčení*, např. náboženské, ideologické, filozofické.
5. *kognitivní styly*:
 - konvergentní/divergentní;
 - celostní, analytický, syntetický.
6. *osobnostní faktory*: např.
 - povídavost/nemluvnost;
 - podnikavost/neprůbojnost;
 - optimismus/pesimismus;
 - introverze/extroverze;
 - proaktivita/reaktivita;
 - sklon k sebeobviňování/sklon dávat vinu jiným (nebo vnějším okolnostem)/pocit beztrestnosti;
 - strach či rozpačitost/oproštění se od těchto pocitů;

- rigidita/flexibilita;
- svobodomyšlnost/omezenost;
- spontánnost/sebekontrola;
- inteligence;
- úzkostlivá pečlivost/nedbalost;
- schopnost učit se z paměti;
- pílě/lenost;
- ctižádost/její nedostatek;
- vědomí sama sebe/jeho nedostatek;
- sebedůvěra/její nedostatek;
- sebevědomí/jeho nedostatek;
- sebeúcta/její nedostatek.

Vztahy a rysy osobnosti ovlivňují velkou měrou nejen role uživatelů/studentů jazyka v komunikativních aktech, ale také jejich schopnost učit se. Rozvíjení „interkulturální osobnosti“, které zahrnuje jak rozvoj vztahů, tak uvědomělosti, je mnohými považováno za obzvláště důležitý vzdělávací cíl. V oblasti etiky a pedagogiky se uvažuje o tom:

- do jaké míry lze rozvoj osobnosti považovat za explicitní vzdělávací cíl;
- jak dalece je kulturní relativismus slučitelný s etickou a morální integritou;
- které rysy osobnosti usnadňují, nebo naopak znesnadňují učení se cizímu jazyku a jeho osvojování;
- jak lze studentu pomoci těžit z jeho silných stránek a překonávat jeho slabé stránky;
- jak lze sladit různorodost osobností s omezujícími požadavky, které jsou na ně kladeny vzdělávacími systémy, v jejichž rámci jsou tyto požadavky formulovány.

Uživatelé Rámce mohou zvážit a, kde je to vhodné, uvést:

- ** zda bude student potřebovat rozvíjet a projevovat určité osobnostní vlastnosti, a pokud je bude potřebovat, jaké vlastnosti to jsou;*
- *zda budou brány v úvahu povahové vlastnosti studenta v podmínkách učení se jazyku, jazykového vyučování a hodnocení, a pokud ano, jak budou brány v úvahu.*

5.1.4 Schopnost učit se (*savoir-apprendre*)

V nejobecnějším slova smyslu je *savoir-apprendre* schopnost nazírání na nové zkušenosti a podílení se na nich a schopnost začlenění nových znalostí do systému existujících znalostí, které mohou být, je-li to třeba, pozměněny. Schopnosti učit se jazyku se rozvíjejí v průběhu procesu nabývání zkušeností s učením. Umožňují, aby se student byl schopen efektivněji a samostatněji vypořádat s novými jazykově náročnými učebními úkoly, aby byl schopen rozpoznat existující možnosti a lépe využít daných příležitostí. Schopnost učit se se skládá z několika komponent, jako jsou jazykový cit a komunikační povědomí, obecné fonetické dovednosti, studijní a heuristické dovednosti.

5.1.4.1 Jazykový cit a komunikační povědomí

Cít pro jazyk a jazykový úzus zahrnující znalosti a pochopení principů, kterými se řídí uspořádání a užívání jazyků, umožňují, aby byla nová zkušenost začleněna do uspořádaného systému a pojata jako jeho obohacení. Následkem toho pak nově začleněná jazyková skutečnost může být snadněji osvojena a využívána, a ne negována jako ohrožení studentova dosud vytvořeného lingvistického systému, o kterém se má za to, že je normální a „přirozený“.

5.1.4.2 Obecné fonetické povědomí a dovednosti

Mnozí studenti, zvláště dospělí, zjišťují, že jejich schopnost vyslovovat nové jazyky je usnadněna:

- schopností odlišit a produkovat neznámé hlásky a neznámá prozodická uskupení;
- schopností vnímat a spojovat v řetězce neznámé sekvence hlásek;
- schopností v roli posluchače rozložit (tj. rozdělit na jednotlivé významově důležité části) souvislý proud zvuků na smysluplné strukturované řetězce fonologických jednotek;
- pochopením/zvládnutím procesů vnímání a produkce zvuků, které jsou aplikovatelné na učení se novému jazyku.

Tyto obecné fonetické dovednosti se liší od schopnosti artikulovat určitý jazyk.

Uživatelé Rámce mohou zvážit a, kde je to vhodné, uvést:

- *zdali a jaké kroky podniknout, aby se rozvíjelo studentovo jazykové a komunikační povědomí;*
- ** jakými dovednostmi sluchové diskriminace a jakými artikulačními dovednostmi bude potřeba studenta vybavit.*

5.1.4.3 Studijní dovednosti

Tyto zahrnují:

- schopnost efektivně využívat příležitostí k učení, které jsou předurčeny určitými učebními situacemi, např.:
 - udržet pozornost ve vztahu k prezentovaným informacím;
 - pochopit záměr zadané učební úlohy;
 - efektivně spolupracovat v průběhu párové a skupinové práce;
 - pohotově a často aktivně využívat doposud osvojený jazyk;
 - schopnost používat dostupné materiály k samostatnému studiu;
 - schopnost organizovat a využívat materiály pro autoregulované učení;
 - schopnost efektivně se (po)učit (jak jazykově, tak sociokulturně) z přímého pozorování a z účasti v aktech komunikace prohloubením percepčních dovedností, analytických a heuristických dovedností;
 - uvědomění si, jaké mám jako student jazyka silné a slabé stránky;
 - schopnost identifikovat své vlastní potřeby a schopnost vytyčit si vlastní cíle;
 - schopnost uspořádat si vlastní strategie a postupy tak, aby bylo těchto cílů dosaženo ve shodě s osobními vlastnostmi a možnostmi.

5.1.4.4 Heuristické dovednosti

Tyto zahrnují:

- schopnost studenta přijmout novou zkušenost (nový jazyk, nové lidi, nové způsoby chování atd.) a schopnost uplatňovat další kompetence (např. pomocí pozorování, pochopení důležitosti pozorovaného jevu, analyzování, odvozování, memorování atd.) ve specifických studijních situacích;
- schopnost studenta (obzvláště při využívání příručních materiálů v daném cílovém jazyce) nalézat, pochopit a, v případě že je to nezbytné, předat nové informace;
- schopnost využívat nové technologie (např. vyhledávání informací v databázích, hypertextech atd.).

Uživatelé Rámce mohou zvážit a, kde je to vhodné, uvést:

- *jaké studijní dovednosti by měli studenti užívat a rozvíjet;*
- *jaké heuristické schopnosti by měli studenti užívat a rozvíjet;*
- *jaká opatření jsou číněna, aby se studenti stále ve větší míře stávali samostatnými ve svém učení se jazyku a jeho užívání.*

5.2 Komunikativní jazykové kompetence

K realizaci komunikativních záměrů uživatelé/studenti využívají svých obecných schopností, které byly blíže charakterizovány výše, společně se specifitěji jazykově zaměřenou komunikativní kompetencí. Komunikativní kompetence v tomto užším slova smyslu má následující komponenty:

- lingvistické kompetence;
- sociolingvistické kompetence;
- pragmatické kompetence.

5.2.1 Lingvistické kompetence

Nikdy nebyl vytvořen kompletní a vyčerpávající popis jakéhokoliv jazyka jako formálního systému určeného k vyjadřování významu. Jazykové systémy jsou nesmírně komplexní, a proto jazyk početné, diverzifikované a rozvinuté společnosti není nikdy plně zvládnut žádným jejím příslušníkem. Nemůže ani být, neboť každý jazyk se neustále vyvíjí ve shodě s naléhavými potřebami, které vyplývají z jeho užívání v aktu komunikace. Většina jednonárodnostních států se pokusila ustanovit standardní formu jazyka, ta však není zdaleka vyčerpávající. Aby bylo možné tuto formu prezentovat, jako model lingvistického popisu jeho užívání k účelům vyučování byl použit ustálený korpus literárních zlomků pocházejících z tradice mrtvých klasických jazyků. Ale tento model byl již před více než sto lety odmítnut většinou lingvistických odborníků, kteří tvrdí, že jazyky by měly být popisovány tak, jak se používají, a ne tak, jak je to předepsáno nějakou institucí, a že tradiční model, který byl vytvořen, aby postihl určité specifické jazyky, je nevhodný k popisu jazykových systémů

s odlišnou strukturou. Nicméně žádný z mnoha návrhů alternativních modelů nebyl všeobecně přijat. Ve skutečnosti byla odmítnuta možnost aplikace jednoho univerzálního modelu popisu pro všechny jazyky. Současný výzkum, který se týká jazykových univerzálií, doposud nepřinesl výsledky, které by mohly být použity tak, aby v oblasti jazyků přímo usnadnily proces učení, vyučování a hodnocení. Většina deskriptivních lingvistů se spokojuje s kodifikací jazykového úzu, dává do vztahu formu a význam a používá terminologii, která se odklání od tradičního modelu pouze tam, kde se musí nezbytně vypořádat s jevy, které nejsou součástí tradičních modelů popisu. Tento přístup je také aplikován v oddílu 4.2. Jeho snahou je identifikovat a klasifikovat hlavní komponenty lingvistické kompetence, které jsou definovány jako znalost formálních prostředků, na jejichž základě mohou být konstruovány a formulovány správně vytvořené a smysluplné výpovědi, a schopnost tyto prostředky užívat. Následující schéma si klade za cíl poskytnout pouze některé parametry a kategorie jako prostředky sloužící ke klasifikaci, což může sloužit k popisu lingvistického obsahu a jako podnět k zamyšlení. Řadoví učitelé, kteří dávají přednost jinému referenčnímu rámci, se mohou řídit svým vlastním výběrem tak jako v jiných zde diskutovaných případech. Pak by ale měli specifikovat teorii, tradici nebo praxi, kterou se řídí. Zde jsou rozlišovány:

- 5.2.1.1 lexikální kompetence;
- 5.2.1.2 gramatická kompetence;
- 5.2.1.3 sémantická kompetence;
- 5.2.1.4 fonologická kompetence;
- 5.2.1.5 ortografická kompetence;
- 5.2.1.6 ortoepická kompetence.

Pokrok v rozvoji schopností studenta používat jazykové prostředky může být zachycen v podobě stupnic a v této formě je prezentován níže.

	ROZSAH VŠEOBECNÝCH ZNALOSTÍ JAZYKA
C2	<i>Umí vyčerpávajícím způsobem a spolehlivě ovládat velmi široký rozsah jazyka tak, aby přesně formuloval(a) myšlenky, kladl(a) důraz, rozlišoval(a) a eliminoval(a) mnohoznačnost. Nic nenasvědčuje tomu, že by musel(a) jazykově redukovat to, co chce vyjádřit.</i>
C1	<i>Umí vybrat vhodnou formulaci z širokého rozsahu jazyka tak, aby se vyjadřoval(a) jasně, aniž by musel(a) jazykově redukovat to, co chce vyjádřit.</i>
B2	<i>Umí se jasně vyjadřovat, aniž by bylo znát, že by musel(a) jazykově redukovat to, co chce vyjádřit.</i> <i>Má dostačující vyjadřovací prostředky k tomu, aby byl schopen/byla schopna podat jasný popis, vyjadřovat své názory, rozvinout argumentaci bez většího zřejmého hledání slov, a umí k tomuto účelu používat některé druhy podřadných souvětí.</i>
B1	<i>Má dostačující vyjadřovací prostředky k tomu, aby popsal(a) nepředvídatelné situace, aby v rozumné míře dostatečně přesně postihl(a) podstatu myšlenky nebo problému a aby se vyjadřoval(a) o abstraktních či kulturních tématech, jako jsou hudba a film.</i> <i>Má dostačující vyjadřovací prostředky k tomu, aby se domluvil(a) a aby se vyjadřoval(a) pomocí své slovní zásoby jen s určitou mírou zaváhání a opisných jazykových prostředků v rámci tematických okruhů jako jsou rodina, koníčky a zájmy, práce, cestování a aktuální události, ale omezená slovní zásoba způsobuje opakování a občas dokonce formulační obtíže.</i>
A2	<i>Má základní jazykový repertoár, který mu/jí umožňuje, aby se vyjadřoval(a) v rámci každodenních předvídatelných situací, ačkoli bude muset ve většině případů zjednodušit obsah sdělení a hledat slova.</i> <i>Ovládá užívání krátkých každodenních výrazů, pomocí nichž vyjadřuje jednoduché potřeby konkrétní povahy: osobní data, denní režim, potřeby a požadavky, požádání o informace.</i> <i>Umí používat základní typy vět a komunikovat o sobě a jiných lidech, o tom, co dělají, o místech, o vlastnictví atd. pomocí pamětně osvojených frází, skupin několika slov a formulací.</i> <i>Má omezený repertoár krátkých pamětně osvojených frází, které se týkají předvídatelných základních jazykových situací; v neobvyklých situacích dochází k častým selháním v jazykové komunikaci a nedorozumění.</i>
A1	<i>Má pouze základní rozsah jednoduchých výrazů týkajících se osobních dat a potřeb konkrétní povahy.</i>

5.2.1.1 **Lexikální kompetence**, znalosti slovní zásoby určitého jazyka a schopnost jich používat, se skládá z lexikálních jednotek a z gramatických slov.

Lexikální jednotky zahrnují:

- a) **Ustálené výrazy**, které se skládají z několika slov a užívají a osvojují se jako celek. Ustálené výrazy zahrnují:
- **ustálená větná spojení**, k nimž se řadí:
přímé vyjádření jazykových funkcí (viz. 5.2.3.2) jako jsou pozdravy, např. *How do you do?*, *Good morning!* atd.;
příslloví atd. (viz. 5.2.2.3);
přežívající archaismy, např. *Be off with you!*
 - **idiomy**, což jsou často:
sémanticky nejasné, ustrnulé metafory, např.:
He kicked the bucket. (tj. Zemřel.)

It's a long shot. (tj. Není pravděpodobné, že se to podaří.)

He drove hell for leather. (tj. Řídil velmi rychle.)

přirovnání – jejich používání je obvykle kontextově a stylisticky omezeno, např. *as white as snow* (tj. zářivě bílý), ve srovnání s *as white as a sheet* (tj. bledý/á).

- *ustálené větné rámce*, osvojované a používané jako neanalyzované celky, do nichž se vkládají slova nebo fráze, aby tvořily smysluplné věty, např.: „*Please may I have ...*“.
- ostatní ustálené fráze jako jsou:
frázová slovesa, např. *to put up with*, *to make do (with)*;
složené předložky, např. *in front of*.
- ustálené kolokace skládající se ze slov, která se pravidelně používají společně, např. *to make a speech/mistake*.

b) *Jednoslovná pojmenování*. Určité jednoslovné pojmenování může mít několik odlišných významů (polysemie), např. *tank*, nádoba na vodu nebo ozbrojené armádní vozidlo. K jednoslovným pojmenováním patří členy základních slovních druhů: podstatná jména, slovesa, adjektiva, příslovce, ačkoliv mohou patřit k uzavřeným lexikálním souborům (např. dny v týdnu, měsíce roku, váhy a míry atd.). Mohou být vytvořeny jiné lexikální soubory sloužící ke gramatickým a sémantickým účelům (viz níže).

Gramatická slova patří k nezákladním slovním druhům, např. (v angličtině):

členy	(a, the)
kvantifikátory	(some, all, many atd.)
ukazovací zájmena	(this, that, these, those)
osobní zájmena	(I, we, he, she, it, they, me, you atd.)
tázací a vztažná zájmena	(who, what, which, where, how atd.)
přivlastňovací zájmena	(my, your, his, her, its atd.)
předložky	(in, at, by, with, of atd.)
pomocná slovesa	(be, do, have, modální slovesa)
spojky	(and, but, if, although)
částice	(např. v němčině: ja, wohl, aber, doch atd.)

Modelové stupnice jsou k dispozici pro popis rozsahu znalostí slovní zásoby a schopností tyto znalosti užívat.

	ROZSAH SLOVNÍ ZÁSObY
C2	<i>Dobře zvládá velmi široký repertoár slovní zásoby včetně idiomatických a hovorových výrazů; je zřejmé, že si je vědom(a) konotativních úrovní významu.</i>
C1	<i>Dobře zvládá široký repertoár slovní zásoby, což mu/jí umožňuje pohotově nahrazovat chybějící lexikální jednotky opisnými prostředky; je jen málo zřejmé, že hledá určité výrazy nebo že se jim vyhýbá. Dobře ovládá idiomatické a hovorové výrazy.</i>
B2	<i>Má dobrý rozsah slovní zásoby, která se vztahuje k oboru jeho/jejího zájmu a nejobecnějším tématům. Umí pozměňovat formulace, aby se vyhnul(a) častým opakováním, ale nedostatky ve slovní zásobě mohou způsobit zaváhání či používání opisných prostředků.</i>
B1	<i>Má dostačující slovní zásobu k tomu, aby se vyjadřoval(a), do určité míry i s pomocí opisných prostředků, v rámci témat týkajících se každodenního života, jako jsou rodina, koníčky a zájmy, práce, cestování a aktuální události.</i>
A2	<i>Má dostačující slovní zásobu k tomu, aby fungoval(a) v běžném denním styku v rámci známých situací a témat.</i>
	<i>Má dostačující slovní zásobu k tomu, aby vyjadřoval(a) základní komunikační potřeby. Má dostačující slovní zásobu k tomu, aby se vypořádal(a) s nejjzákladnějšími jazykovými potřebami.</i>
A1	<i>Má základní repertoár slovní zásoby zahrnující izolované lexikální jednotky a fráze, které se vztahují ke konkrétním situacím.</i>

	OVLÁDÁNÍ SLOVNÍ ZÁSObY
C2	<i>Důsledně používá správnou a vhodnou slovní zásobu.</i>
C1	<i>Ojedinele udělá malou chybu, ale nedopouští se podstatných chyb ve slovní zásobě.</i>
B2	<i>Přesnost jeho/její slovní zásoby je všeobecně vysoká, ačkoliv v malé míře dochází k záměnám a nesprávnému výběru slov, které však nezpůsobují problémy v komunikaci.</i>
B1	<i>Prokazuje dobré ovládání základní slovní zásoby, ale přesto se objevují závažné chyby, když má vyjadřovat složitější myšlenky nebo má hovořit o neznámých tématech a situacích.</i>
A2	<i>Ovládá omezený repertoár slovní zásoby, která se vztahuje ke konkrétním každodenním potřebám.</i>
A1	<i>Deskriptor není k dispozici.</i>

Uživatelé Rámce mohou zvážít a, kde je to vhodné, uvést:

- ** které lexikální jednotky (ustálené výrazy a jednoslovná pojmenování) bude student potřebovat rozpoznat nebo užívat;*
- *jak jsou lexikální jednotky vybírány a uspořádány.*

5.2.1.2 Gramatická kompetence

Gramatická kompetence může být definována jako znalost jazykových prostředků určitého jazyka a schopnost je používat.

Z formálního hlediska může být gramatika jazyka pojímána jako soustava principů, které třídí celou soustavu jevů do gramaticky správně strukturovaných a smysluplných řetězců (vět). Gramatická kompetence je schopnost porozumět významu a vyjádřit jej prostřednic-

tvím produkce a rozpoznání správně utvořených frází a vět ve shodě s těmito principy (na rozdíl od jejich memorování a reprodukování jako ustálených formulací). V tomto smyslu je gramatika jakéhokoliv jazyka velmi komplexní a nedá se konečným a vyčerpávajícím způsobem zpracovat. Existuje množství vzájemně si konkurujících teorií a modelů, které se týkají organizace slov ve větách. Není záměrem Rámce, aby je posuzoval, či aby doporučil použití jedné z mnoha, ale aby vybídl uživatele, aby uvedli, které teorie a modely si vybrali a jaké to má důsledky pro jejich praxi. Zde se omezuje pouze na identifikaci některých parametrů a kategorií, které se běžně používají pro popis gramatiky.

Popis organizace gramatiky zahrnuje specifikaci:

- *slovních tvarů*, např.: morfy
kořenové morfémy a afixy
slova
- *gramatických kategorií*, např.: číslo, pád, rod
konkrétní/abstraktní, počitatelná/nepočitatelná
podstatná jména
(ne)přechodná slovesa, činný/trpný rod
minulý/přítomný/budoucí čas
progresivní, (im)perfektní aspekt
- *slovnědruhových charakteristik*, např.: časování
skloňování
základní slovní druhy: podstatná jména, slovesa,
přídavná jména, příslovce; nezákladní slovní druhy
(gramatická slova – viz. 5.2.1.1)
- *struktur*, např.: slova složená a sousloví
fráze: (jmenná fráze, verbální fráze atd.)
věty: (hlavní, vedlejší, jednoduché, holé, rozvité)
souvětí: (podřadné, souřadné, složité)
- *procesů* (deskriptivních), např.: jmenné vyjadřování
odvozování
supletivnost
stupňování
transpozice
transformace
- *vztahů*, např.: řízenost
shoda
valence

K dispozici je modelová stupnice zachycující gramatickou správnost. Tato stupnice by měla být pojímána v návaznosti na stupnici rozsahu všeobecných znalostí jazyka, která je uvedena na začátku této kapitoly. Má se za to, že není možné vytvořit stupnici zachycující posloupnost vývoje gramatických struktur, která by byla aplikovatelná pro všechny jazyky.

	GRAMATICKÁ SPRÁVNOST
C2	<i>Dokáže důsledně ovládat gramatiku jazyka v její komplexnosti, i když věnuje pozornost něčemu jinému (např. promýšlení dalšího sdělení, sledování reakce jiných).</i>
C1	<i>Dodržuje důsledně vysoký stupeň gramatické správnosti; zřídka se dopouští chyb a chyby jsou sotva postřehnutelné.</i>
B2	<i>Ovládá dobře gramatiku: jen občas se dopouští malých nebo nesystematických chyb a mohou se objevit menší nedostatky ve větné stavbě, ale nejsou časté a mohou být zpětně opraveny.</i> <i>Ovládá gramatiku v relativně vysoké míře. Nedopouští se chyb, které by mohly způsobit nedorozumění.</i>
B1	<i>Komunikuje přiměřeně správně ve známých kontextech; všeobecně ovládá gramatiku dobře, ačkoliv vliv mateřského jazyka je postřehnutelný. Chyby se objevují, ale je jasné, co chce vyjádřit.</i> <i>Přiměřeně správně používá repertoár běžných gramatických prostředků a vzorců v rámci snadno předvídatelných situací.</i>
A2	<i>Používá správně některé jednoduché struktury, ale přitom se systematicky dopouští elementárních chyb – např. má sklon k zaměňování časů, zapomíná na gramatickou shodu. Nicméně je stále jasné, co se pokouší vyjádřit.</i>
A1	<i>Ovládá jen v omezené míře několik základních gramatických struktur a typů vět, které jsou součástí osvojeného repertoáru.</i>

Uživatelé Rámce mohou zvážit a, kde je to vhodné, uvést:

- *které gramatické teorie jsou základem jejich práce;*
- ** kterými slovními tvary, gramatickými kategoriemi, slovnědruhovými charakteristikami, strukturami, procesy a vztahy má být student vybaven a které má umět zvládnout.*

Tradičně se odlišuje tvarosloví (morfologie) a větná skladba (syntax).

Morfologie se zabývá tvary slov. Slova lze rozložit na morfémy, které jsou klasifikovány jako:

- kořen nebo kmen;
- afixy (předpony, přípony, infixy), které zahrnují:
derivační afixy (např. re-, un-, -ly, -ness),
gramatické koncovky (např. -s, -ed, -ing).

Slovotvorba:

Slova mohou být klasifikována jako:

- jednoduché slovní tvary (obsahující pouze kořen, např. six, tree, break);
- slovní tvary složené (kořen + afixy, např. unbrokenly, sixes);
- složená slova (obsahující více než jeden kořen, např. sixpence, breakdown, oak-tree, evening dress).

Morfologie také pojednává o dalších změnách slovních tvarů, např.:

• alternace samohlásek	(sing/sang/sung, mouse/mice)
• modifikace souhlásek	(lend/lent)
• nepravidelné tvary	(bring/brought, catch/caught)
• supletivnost kmene	(go/went)
• „nulové tvary“ (absence formálního vyjádření gramatické kategorie)	(sheep/sheep, cut/cut/cut)

Morfofonologie se zabývá obměnami morfémů, které jsou foneticky podmíněny (např. v angličtině s/z/iz ve walks, lies, rises; t/d/id v laughed, cried, shouted), a fonetickými obměnami, které jsou morfologicky podmíněny (např. i:/e v creep/crept, mean/meant, weep/wept).

Uživatelé Rámce mohou zvážit a, kde je to vhodné, uvést:

- ** jaké morfologické jednotky bude student potřebovat, kterými má být vybaven a které má umět zvládnout.*

Syntax se zabývá uspořádáním slov ve větách ve smyslu kategorií, slovních tvarů, slovně-druhových charakteristik, struktur, procesů a vztahů, kterých se to týká a které jsou často prezentovány formou souboru pravidel. Syntax jazyka dospělého rodilého mluvčího je velmi komplexní a většinou funguje podvědomě. Schopnost uspořádat věty tak, aby byly smysluplné, je hlavním záměrem komunikativní kompetence.

Uživatelé Rámce mohou zvážit a, kde je to vhodné, uvést:

- ** jakými slovními tvary, mluvnickými kategoriemi, slovními druhy, strukturami, procesy a vztahy mají být studenti vybaveni, které potřebují a které mají umět zvládnout.*

5.2.1.3 Sémantická kompetence

se zabývá tím, jak si student uvědomuje a ovládá uspořádání složek významu.

Lexikální sémantika se zabývá otázkami lexikálního významu, např.

- vztah slova k obecnému kontextu:
reference;
konotace;
vyjádření všeobecně specifických pojmů;
- vztahy mezi lexikálními jednotkami, jako jsou:
synonymie/antonymie;
hyponymie;
kolokace;
vztah část – celek;
komponentová (složková) analýza;
ekvivalence při překladu.

Gramatická sémantika se zabývá významem slovních tvarů, kategorií, struktur a procesů (viz. 5.2.1.2).

Pragmatická sémantika se zabývá logickými vztahy, jako jsou logické důsledky, presupozice, implikace atd.

Uživatelé Rámce mohou zvážit a, kde je to vhodné, uvést:

- ** jakými druhy sémantických vztahů mají být studenti vybaveni, které si mají postupně vytvářet a které mají umět demonstrovat.*

Je samozřejmé, že otázky významu mají pro komunikaci klíčový význam a je jim věnována pozornost na různých místech tohoto Rámce (viz. obzvláště 5.1.1.1).

Lingvistická kompetence je zde pojímána ve formálním slova smyslu. Z hlediska teoretické nebo deskriptivní lingvistiky je jazyk velmi komplexním systémem symbolů. Pokud je jako zde snaha rozlišit mnoho odlišných komponent komunikativní kompetence, pak je možné identifikovat jako jedny z těchto komponent znalosti (většinou podvědomé) formální struktury a schopnost ji ovládat. Je však zcela jinou otázkou, jaké množství této formální analýzy, pokud vůbec nějaké, má být součástí učení a vyučování jazyků. Funkčně-pojmový přístup, který je prezentován v publikacích Rady Evropy *Waystage 1990*, *Threshold Level 1990* a *Vantage Level*, nabízí jednu alternativu pojetí lingvistické kompetence v oddílu 5.2.1-3. Nezačíná jazykovými formami a jejich významem, ale nejprve uvádí systematickou klasifikaci komunikativních funkcí a pojmů, které lze dělit na všeobecné a specifické, a teprve druhotně se zabývá formami jejich vyjádření, jak lexikálními, tak gramatickými. Tyto přístupy jsou projevem vzájemně se doplňujícího vypořádání se s „dvojakostí“ jazyka. Jazyky jsou založeny na uspořádání formy a uspořádání významu. Oba druhy uspořádání se víceméně libovolně prolínají. Popis, který vychází z uspořádání forem vyjadřování, narušuje význam, a popis, který vychází z uspořádání významu, narušuje formu. Kterému popisu dají uživatelé přednost, záleží na účelu, pro který je vypracován. Úspěch přístupu užitého v *Threshold Level* naznačuje, že mnoho prakticky zaměřených uživatelů považuje postup od významu k formě za výhodnější než tradičněji orientovanou praxi, která upřednostňuje čistě formální uspořádání postupu. Naopak někteří uživatelé mohou dávat přednost „komunikativní gramatice“ jako např. ve francouzském *Un niveau-seuil*. Je však jasné, že student jazyka si musí osvojit jak formální, tak významovou stránku jazyka.

5.2.1.4 Fonologická kompetence

zahrnuje znalosti a dovednosti vnímat a produkovat:

- zvukové jednotky (*fonémy*) jazyka a jejich realizaci v určitých kontextech (*alofóny*);
- fonetické rysy, které odlišují fonémy (*distinktivní rysy*, např. znělost; labializace (zaokrouhlení rtů); nazálnost (nosovost); exploze (prudký výdech);
- zvukovou výstavbu slova (*strukturu slabiky*, sekvenci/sled fonémů, slovní přízvuk, tónový průběh slova);
- zvukovou stránku věty (*prozódii*):
 - větný přízvuk a rytmus,
 - intonaci;

- fonetickou redukci (oslabování):
 - redukci samohlásek,
 - slabé a silné formy,
 - asimilaci,
 - elizi (vypouštění hlásek).

	OVLÁDÁNÍ ZVUKOVÉ STRÁNKY JAZYKA
C2	<i>viz C1</i>
C1	<i>Dokáže správně rozlišit použití intonace a větného přízvuku tak, aby vyjadřoval i nejjemnější významové odstíny.</i>
B2	<i>Osvojil(a) si jasnou, přirozenou výslovnost a intonaci.</i>
B1	<i>Výslovnost je z hlediska artikulace jasná, i když je občas zřejmý cizí přízvuk a občas se objevují chyby ve výslovnosti.</i>
A2	<i>Výslovnost je celkově dostatečně jasná natolik, aby byla srozumitelná, navzdory zcela zřejmému cizímu přízvuku, ale účastníci promluvy budou občas potřebovat, aby bylo zopakováno, co již bylo řečeno.</i>
A1	<i>Výslovnost velmi omezeného repertoáru osvojených slov a frází může být srozumitelná pro rodilé mluvčí, pokud vyvinou určité úsilí a pokud jsou zvyklí na styk s danou jazykovou skupinou.</i>

Uživatelé Rámce mohou zvážit a, kde je to vhodné, uvést:

- *jaké nové fonologické dovednosti jsou od studenta požadovány;*
- *jaká je relativní důležitost fonémů a prozodie;*
- *zda je fonetická správnost a plynulost z hlediska vývoje specifickým cílem v počátečním stádiu učení nebo jejich rozvoj má být dlouhodobým cílem ve výuce.*

5.2.1.5 Ortografická kompetence

Tato kompetence zahrnuje znalost symbolů, z nichž se skládá písemný text a dovednost vnímat a produkovat je. Systémy písma všech evropských jazyků vycházejí z principu abecedy, kdežto systémy některých jiných jazyků vycházejí z ideografického principu, z tzv. logogramů, (např. čínština) nebo konsonantního principu (např. arabština). V případě systémů vycházejících z abecedy by měli studenti znát a měli by být schopni vnímat a produkovat:

- tvar písmen v tištěné a psané podobě jak ve formě velkých, tak malých písmen;
- správný pravopis slov, včetně užívaných stažených tvarů;
- interpunkci a pravidla jejího užívání;
- typografické konvence a různé druhy fontů atd.;
- běžně používané logografické znaky (např. @, &, \$ atd.).

5.2.1.6 Ortoepická kompetence

Naopak uživatelé, od nichž se požaduje, aby přečetli nahlas předem připravený text nebo aby v řeči použili slova, se kterými se již předtím setkali v písemné podobě, budou muset být schopni správně vyslovovat na základě písemné podoby jazyka. Toto se může týkat:

- znalostí pravopisných pravidel;
- schopnosti pracovat se slovníkem a znalostí konvencí, které slovník používá k prezentaci výslovnosti;
- znalosti zákonitostí vyplývajících z psané podoby jazyka, obzvláště interpunkce, pro frázování a pro intonaci;
- schopnosti vypořádat se s mnohoznačností (homonymií, syntaktickou mnohoznačností) ve světle daného kontextu.

	OVLÁDÁNÍ ORTOGRAFIE
C2	<i>Písemný projev je z ortografického hlediska bezchybný.</i>
C1	<i>Úprava textu, výstavba odstavců a interpunkce jsou důsledné a napomáhají porozumění textu. Pravopis je správný s výjimkou několika nahodilých chyb.</i>
B2	<i>Dokáže vytvořit jasně srozumitelný souvislý písemný text, který odpovídá pravidlům týkajícím se úpravy textu a výstavby odstavců. Pravopis a interpunkce jsou poměrně přesné, ale mohou nést stopy vlivu mateřského jazyka.</i>
B1	<i>Dokáže vytvořit souvislý text, který je celkem srozumitelný ve všech částech. Pravopis, interpunkce a úprava textu jsou natolik přesné, že ve většině případů je možné text sledovat.</i>
A2	<i>Dokáže opisovat krátké věty, které se týkají každodenního života – např. orientační pokyny, jak se někam dostat. Umí poměrně přesně foneticky napsat krátká slova, která jsou součástí jeho/její slovní zásoby (ale přitom nutně zcela neovládá jejich správný pravopis).</i>
A1	<i>Dokáže opisovat známá slova a krátké fráze, např. jednoduché pokyny nebo instrukce, názvy každodenních předmětů, názvy obchodů a ustálená spojení, která jsou běžně používána. Dokáže hláskovat svou adresu, národnost a ostatní osobní data.</i>

Uživatelé Rámce mohou zvážit a, kde je to vhodné, uvést:

- *ortografické a ortoepické potřeby studentů ve vztahu k jejich užívání písemné a mluvené podoby jazyka a jejich potřeby převádět text z písemné na mluvenou podobu a naopak.*

5.2.2 Sociolingvistická kompetence

Sociolingvistická kompetence se zabývá znalostmi a dovednostmi, které jsou zapotřebí ke zvládnutí společenských dimenzí užívání jazyka. Protože jazyk je sociokulturní jev, mnoho z toho, co již bylo řečeno o sociokulturní kompetenci a co tvoří obsah Rámce obzvláště ve smyslu sociokulturním, má stejnou platnost pro sociolingvistickou kompetenci. Jevy, které jsou zde projednány, se váží k používání jazyka, a jinde pojednány nejsou: lingvistické markery sociálních vztahů, řečové zdvořilostní normy, výrazy lidové moudrosti, rozdíly mezi funkčními styly jazyka, nářečí a přízvuk (regionální, cizí atd.).

5.2.2.1 Lingvistické markery sociálních vztahů

Samozřejmě, že se tyto markery navzájem liší v různých jazycích a kulturách v závislosti na takových faktorech, jako jsou a) relativní prestiž, b) příbuzenská blízkost, c) funkční styly promluvy atd. Příklady, které jsou zde uvedeny, platí pro anglický jazyk, ale nejsou všeobecně aplikovatelné a mohou či nemusí mít své ekvivalenty v jiných jazycích. Jedná se o:

- použití a výběr pozdravů:
 - při příjezdu, např. *Hello! Good morning!*;
 - při představování, např. *How do you do?*;
 - při loučení, např. *Good-bye ... See you later*;
- použití a výběr různých způsobů oslovení:
 - archaické ustálené, např. *My Lord, Your Grace*;
 - formální, např. *Sir, Madam, Miss, Dr, Professor* (+ příjmení);
 - neformální, např. pouze křestní jméno jako *John! Susan!*,
žádná forma oslovení;
 - familiární, např. *dear, darling*; (lidově) *mate, love*;
 - panovačné, např. pouze příjmení jako *Smith! You (there)!*;
 - hanlivé, např. *you stupid idiot!* (často používáno jako kladně citově zabarveno);
- zásady pro střídání partnerů v promluvě;
- použití a výběr expletiv, tj. kleteb, výplňkových výrazů (např. *Dear, dear!, My God!, Bloody Hell!* atd.).

5.2.2.2 Řečové zdvořilostní normy

Zdvořilostní konvence jsou jedním z nejdůležitějších důvodů k tomu, aby se člověk vyhnul přímočaré aplikaci tzv. „kooperativního principu“ (viz 5.2.3.1). Jsou různé v různých kulturách a jsou častým zdrojem nepochopení mezi etniky, zvláště pokud jsou výrazy pro vyjádření zdvořilosti interpretovány doslovně. Jako příklady lze uvést:

1. „*pozitivní zdvořilost*“, např.:
 - projevovat zájem o to, jak se člověku daří;
 - sdílet zážitky a mít obavy, „pohovořit si o problémech“;
 - vyjádřit obdiv, náklonnost, vděk;
 - nabídnout dary; slíbit, že pro někoho něco udělá; projevít pohostinnost;
2. „*negativní zdvořilost*“, např.:
 - vyhnout se chování, které ohrožuje prestiž (dogmatismu, příkazům atd.);
 - vyjádřit lítost, omluvit se za chování, které vede k ohrožení prestiže (opravování, nesouhlas, zakazování atd.);
 - používat opatrnické politiky, distancovat se od vlastního prohlášení atd. (např. „I think“, „tázací dovětky atd.);
3. vhodné užívání výrazů „please“ (prosím), „thank you“ (děkuji) atd.;
4. *nezdvořilost* (úmyslné porušování zdvořilostních konvencí), např.:
 - neomalenost, upřímnost hraničící s drzostí;
 - vyjádření opovržení, nelibosti;

Společný evropský referenční rámec pro jazyky

- důrazná stížnost a napomenutí;
- projevení zlosti; netrpělivost;
- prosazování suverenity.

5.2.2.3 Výrazy lidové moudrosti

Tato ustálená slovní spojení, která obsahují a upevňují obecně sdílené postoje, jsou významným obohacením lidové kultury. Často jsou například používána v novinových titulcích buď jako reference nebo slovní hříčka. Znalost takto nahromaděné lidové moudrosti, o které se má z jazykového hlediska za to, že patří k všeobecnému povědomí, je význačnou komponentou lingvistického aspektu sociokulturní kompetence. K nim patří:

- přísloví, např. *a stitch in time saves nine*;
- idiomy, např. *a sprat to catch a mackerel*;
- všeobecně známé citace, např. *a man's a man for a' that*;
- vyjádření:
 - pověřivosti, zvláště pranostiky, např. *Fine before seven, rain by eleven*,
 - postojů jako jsou klišé, např. *It takes all sorts to make a world*,
 - hodnot, např. *It's not cricket*.

Tuto funkci často mají kresby a nápisy na veřejných prostranstvích, nápisy na tričku, televizní upoutávky, různá upozornění na pracovišti a plakáty.

5.2.2.4 Rozdíly ve funkčních stylech

Termín „funkční styl“ je použit ve smyslu systematických rozdílů mezi stylovými vrstvami jazyka, které jsou charakteristické pro různé kontexty. Konceptně se jedná o velmi široký pojem, který může obsáhnout to, co je zde pojednáno v rámci „učebních úloh“ (4.3), „typů textů“ (4.6.4) a „makrofunkcí“ (5.2.3.2). V této kapitole jsou pojednány pouze rozdíly týkající se různých úrovní formálnosti:

- ustálené zastaralé, např. *Pray silence for His Worship the Mayor!*
- formální, např. *May we now come to order, please.*
- neutrální, např. *Shall we begin?*
- neformální, např. *Right. What about making a start?*
- familiární, např. *O. K. Let's get going.*
- důvěrné, např. *Ready dear?*

Pro počáteční stadia učení se cizímu jazyku (řekněme až po úroveň B1) je vhodný relativně neutrální funkční styl, pokud nejsou nějaké závažné důvody použít styl jiný. Je to právě tento styl, který rodilí mluvčí nejpravděpodobněji používají v průběhu komunikace s cizinci a očekávají, že bude nerodilými mluvčími také použit. Je pravděpodobné, že studenti budou časem obeznámeni s formálnějšími a familiárnějšími funkčními styly nejprve receptivně, možná prostřednictvím četby různých typů textů, obzvláště románů. Měli by být vedeni k obezřetnosti v používání formálnějších a familiárnějších funkčních stylů, protože jejich nevhodné použití může vést k nedorozumění nebo zesměšnění toho, kdo je užívá.

5.2.2.5 Dialekt a přízvuk (regionální, cizí atd.)

Sociolingvistická kompetence zahrnuje také schopnost rozpoznat lingvistické markery, jako jsou, například, příslušnost ke:

- společenské třídě;
- regionu;
- národu;
- etniku;
- profesní skupině.

Takové markery zahrnují:

- lexikum, např. skotské *wee* místo *small* (malý);
- gramatiku, např. výraz z nářečí Východního Londýna: *I ain't seen nothing* (Nic jsem neviděl.);
- fonologii, např. /*boid*/ původem z New Yorku pro "bird" (pták);
- hlasové rysy (rytmus, hlasitost atd.);
- paralingvistiku;
- řeč těla.

Žádné z evropských jazykových společenství není absolutně homogenní. Jednotlivé regionální oblasti se vyznačují zvláštnostmi v oblasti kultury a užívání jazyka. Tyto odlišnosti jsou nejprizmatičtější v případě těch lidí, jejichž život je těsně spojen s místní komunitou, a proto odrážejí určitou společenskou třídu, profesi a úroveň vzdělání. Proto rozpoznání takových nářečních rysů poskytuje důležité informace o typických vlastnostech partnera v komunikaci. V tomto procesu hrají důležitou roli stereotypy. Takovýto přístup je možno odbourávat prostřednictvím rozvíjení interkulturálních dovedností (viz 5.1.2.2). Časem studenti také přijdou do kontaktu s mluvčími z jiných oblastí. Dříve než si sami osvojí určité nářeční varianty, měli by si být vědomi jejich sociálních konotací a nutnosti koherence a konzistence.

Ukázalo se, že odstupňování jednotlivých položek aspektů sociolingvistické kompetence je problematické (viz Příloha B). Jednotlivé položky, které se podařilo úspěšně odstupňovat, jsou uvedeny jako součást modelové stupnice níže. Jak je ze stupnice patrné, spodní škály stupnice zachycují jen markery sociálních vztahů a řečových zdvořilostních norem. Od úrovně B2 výše se má zato, že jsou uživatelé schopni adekvátně se vyjadřovat jazykem, který je ze sociolingvistického hlediska vhodný pro danou situaci a osoby, kterých se to týká, a začínají si osvojovat schopnost vypořádat se s různou variabilitou řeči a ve větší míře ovládají funkční styly a idiomy.

Společný evropský referenční rámec pro jazyky

	ADEKVÁTNOST Z HLEDISKA SOCIOLINGVISTIKY
C2	<i>Dobře ovládá idiomatické a hovorové výrazy a uvědomuje si jejich významové konotace. Prokazuje v celé šíři porozumění sociolingvistickým a sociokulturním jazykovým implikacím, které jsou používány rodilými mluvčími, a dokáže na ně vhodně reagovat. Umí efektivně zprostředkovat komunikaci mezi mluvčími cílového jazyka a společenstvím svého výchozího jazyka a zohledňuje přitom sociokulturní a sociolingvistické rozdíly.</i>
C1	<i>Dokáže rozpoznat širokou škálu idiomatických a hovorových výrazů a uvědomuje si možné posuny mezi funkčními styly, ale může si občas potřebovat objasnit některé detaily zejména v případě, kdy není obeznámen(a) s určitým (např. regionálním) přízvukem. Dokáže sledovat filmy, které ve značné míře používají slang a idiomy. Dokáže pružně a účelně používat jazyk ke společenským účelům, včetně emotivního vyjádření, narážek a žertování.</i>
B2	<i>Dokáže se vyjadřovat sebevědomě, srozumitelně a zdvořile v rámci formálních a neformálních funkčních stylů, které odpovídají dané situaci a osobám, kterých se to týká.</i> <i>S určitým znatelným úsilím se dokáže účastnit diskuse ve skupině a přispívat k ní, i když se jedná o rychlou a hovorovou řeč. Dokáže komunikovat s rodilými mluvčími, aniž by je podvědomě a nechtěně bavil(a), iritoval(a), nebo aniž by je přinutil(a), aby se k němu/ní chovali jinak, než by se chovali k rodilému mluvčímu. Dokáže se vyjadřovat vhodně s ohledem na danou situaci a vyhnout se závažným chybám ve formulacích.</i>
B1	<i>Dokáže k vyjádření používat širokou škálu jazykových funkcí a v jejich rámci reagovat, a k tomu využívá nejběžnějších vyjadřovacích prostředků neutrálního funkčního stylu. Je si vědom(a) zásadních zdvořilostních norem a podle toho se chová. Uvědomuje si nejdůležitější rozdíly ve zvycích, v obvyklé jazykové praxi, postojích, hodnotách a víře, které jsou dominantní v daném společenství a které jsou typické pro jeho/její jazykové zázemí, a vědomě je vyhledává.</i>
A2	<i>Dokáže se jednoduchým způsobem vyjadřovat pomocí základních jazykových funkcí, jako jsou výměna informací, žádosti, vyjádření vlastních názorů a postojů, a v jejich rámci reagovat. Dokáže jednoduše, ale efektivně udržovat společenskou komunikaci prostřednictvím nejjednodušších běžných výrazů a fungováním v rámci základních zvyklostí.</i> <i>Dokáže se slovně vypořádat s krátkými společenskými výměnami a využívá k tomu každodenních zdvořilých způsobů pozdravů a oslovení. Dokáže někoho pozvat, někomu se omluvit atd. a reagovat na pozvání a omluvu.</i>
A1	<i>Dokáže navázat základní společenskou komunikaci tak, že použije nejjednodušších způsobů vyjádření zdvořilosti: umí pozdravit a rozloučit se, představit se, poprosit, poděkovat, omluvit se atd.</i>

Uživatelé Rámce mohou zvážit a, kde je to vhodné, uvést:

- ** jaký rozsah pozdravů, způsobů oslovení a výplňkových výrazů by měli mít studenti k dispozici s tím, že je budou schopni a) rozpoznat, b) vyhodnotit ze sociologického hlediska, c) sami používat;*
- ** jaké zdvořilostní normy by měli mít k dispozici s tím, že je budou schopni a) rozpoznat a porozumět jim, b) sami používat;*
- ** jaké způsoby vyjádření nezdvořilosti by měli mít k dispozici s tím, že je budou schopni a) rozpoznat a porozumět jim, b) sami používat;*
- ** jaká přísloví, klišé a lidová rčení by měli mít k dispozici s tím, že je budou schopni a) rozpoznat a porozumět jim, b) sami používat;*
- ** jaké funkční styly by měli mít k dispozici s tím, že je budou schopni a) rozpoznat, b) sami používat;*
- ** jaké sociální skupiny lidí ve společenství cílového jazyka, případně v mezinárodním společenství, by měl student rozpoznat podle jejich způsobu užívání jazyka.*

5.2.3 Pragmatické kompetence

Pragmatické kompetence se zabývají tím, jak uživatel/student zná principy, podle nichž jsou sdělení:

- a) organizována, strukturována a uspořádána („diskursní kompetence“);
- b) používána k vyjádření komunikativních funkcí („funkční kompetence“);
- c) uváděna v takovém sledu, který odpovídá interakčním a transakčním schémátům („kompetence výstavby textu“).

5.2.3.1 **Diskursní kompetence** je schopnost uživatele/studenta uspořádat věty v takovém sledu, aby vytvořil koherentní jazykový celek. Zahrnuje znalosti a schopnosti ovládat pořádek vět ve smyslu:

- zaměření tématu/úhlu pohledu;
 - daného/nového;
 - „přirozené“ posloupnosti: např. časové:
 - *He fell over and hit him* (Spadl a uhodil ho.) v protikladu k
 - *I hit him and he fell over* (Uhodil jsem ho a spadl.);
 - příčiny/následku (invertního) – *prices are rising – people want higher wages* (ceny rostou – lidé chtějí vyšší plat);
 - schopnosti strukturovat a zvládnout jazykový projev ve smyslu:
 - tematického uspořádání;
 - koherence a koheze;
 - logického uspořádání;
 - slohu a funkčních stylů;
 - efektivity řečníka;
- „principu kooperace“** (Grice, 1975): „své sdělení proveďte tak, jak je to požadováno v tom stádiu, ve kterém se objeví, s přihlédnutím k dohodnutému účelu a k vývoji konverzační výměny, které se účastníte, a řiďte se následujícími maximy:

- kvalita (snažte se mluvit pravdu);
- kvantita (sdělujte přiměřené množství informací, ne příliš mnoho, ne příliš málo);
- věcnost (mluvte k věci a neodbíhejte od tématu);
- způsob (mluvte krátce a popořádku, vyhněte se nejasnostem a mnohoznačností).

Pokud dojde k porušení těchto principů, které řídí přímočarou a účelnou komunikaci, mělo by tomu tak být jen ze specifických důvodů, a nikoliv z důvodu neschopnosti těmto principům vyhovět.

- **Výstavba textu:** znalosti pravidel výstavby textu ve společenství, kterého se to týká, např.:
jak jsou informace strukturovány ve vztahu k různým slohovým útvarům (popis, vyprávění, expozice atd.);
způsob podání příběhů, anekdot, vtipů atd.;
způsob výstavby daného případu (v právnictví, v debatě atd.);
jak jsou písemné texty (eseje, formální dopisy atd.) uspořádány, jak jsou graficky členěny a jaká je jejich posloupnost.

Značná část vzdělávání v mateřském jazyce je věnována rozvoji textotvorných dovedností mladého člověka. Předpokládá se, že na počátku procesu učení se cizímu jazyku student začne krátkými jazykovými výměnami mezi partnery v promluvě, obvykle o délce jedné věty. V pokročilejším stádiu jazykové způsobilosti nabývá na významu zdokonalování diskursní kompetence, jejíž komponenty jsou pojednány v této kapitole.

Modelové stupnice jsou k dispozici pro následující aspekty diskursní kompetence:

- přizpůsobivost okolnostem;
- střídání partnerů v promluvě (prezentováno také jako součást interakčních strategií);
- rozvoj tematických složek;
- koherence a koheze.

	PŘIZPŮSOBIVOST
C2	<i>Je ve velké míře přizpůsobivý(á), což se projevuje vyjadřováním myšlenek prostřednictvím různých jazykových prostředků tak, aby položil(a) důraz, aby bral(a) ohled na danou situaci či účastníka promluvy atd. a aby eliminoval(a) mnohoznačnost.</i>
C1	<i>viz B2+</i>
B2	<i>Dokáže uzpůsobit to, co říká, i vyjadřovací prostředky situaci a příjemci sdělení a dokáže si zvolit vhodnou úroveň formálnosti, která odpovídá daným okolnostem.</i> <i>Dokáže se adaptovat na změny v průběhu konverzace, v jejím stylu a důraznosti tak, jak je to u konverzace běžné.</i> <i>Dokáže přeformulovat to, co chce říct.</i>
B1	<i>Dokáže upravit svůj způsob vyjádření tak, aby se byl schopen/byla schopna vypořádat s méně obvyklými, nebo dokonce obtížnými situacemi.</i> <i>Dokáže flexibilně využívat širokého repertoáru jednoduchého jazyka tak, aby vyjádřil(a) většinu toho, co chce sdělit.</i>
A2	<i>Dokáže vzhledem k určitým okolnostem přizpůsobit dobře pamětně nacvičené jednoduché fráze prostřednictvím omezeného repertoáru lexikálních substitucí.</i> <i>Dokáže rozšířit naučené fráze vytvářením nových spojení z jejich jednotek.</i>
A1	<i>Deskriptor není k dispozici.</i>

	UJÍMÁNÍ SE SLOVA (STŘÍDÁNÍ PARTNERŮ V KOMUNIKACI)
C2	<i>viz C1</i>
C1	<i>Dokáže ze svého rejstříku promluvových funkcí pohotově vybrat vhodnou frázi, kterou patřičně uvede svůj příspěvek tak, aby se mohl(a) ujmout slova nebo aby během přemýšlení získal(a) čas a ponechal(a) si slovo.</i>
B2	<i>Dokáže užít patřičných jazykových prostředků ke vhodnému zásahu do diskuse. Dokáže promluvu zahájit, udržovat v chodu a zakončit za pomoci efektivního střídání s partnerem v komunikaci. Dokáže promluvu zahájit, vhodně se do ní zapojit a ukončit rozhovor, když potřebuje, i když ne vždy obrátne. Dokáže užívat běžné ustálené fráze (např. „That’s a difficult question to answer.“ – „Na tuto otázku je těžké odpovědět.“), aby získal(a) čas a neztratil(a) slovo, zatímco formuluje, co chce říct.</i>
B1	<i>Dokáže zasáhnout do diskuse na známé téma, přičemž užije vhodné fráze, aby se ujal(a) slova. Dokáže začít, udržet v chodu a uzavřít jednoduchý osobní rozhovor „z očí do očí“ týkající se běžných témat nebo osobních zájmů.</i>
A2	<i>Dokáže užít jednoduchých způsobů, jak začít, udržet a ukončit krátký rozhovor. Dokáže zahájit, udržet a uzavřít jednoduchý osobní rozhovor „z očí do očí“. Dokáže si vyžádat pozornost.</i>
A1	<i>Deskriptor není k dispozici.</i>

	ROZVINUTÍ TEMATICKÝCH SLOŽEK
C2	<i>viz C1</i>
C1	<i>Dokáže podat spletné a pečlivě promyšlené popisy a vypravování, přičemž do nich umí začlenit vedlejší témata, umí rozvinout určité myšlenky a zakončit je vhodným závěrem.</i>
B2	<i>Dokáže rozvinout srozumitelný popis a vypravování, přitom umí rozvinout hlavní kompoziční složky a doložit je relevantními podrobnostmi a příklady.</i>
B1	<i>Dokáže dostatečně plynule vypracovat jednoduché vypravování nebo popis jako lineární sled kompozičních složek.</i>
A2	<i>Dokáže vyprávět příběh nebo něco popsat prostým výčtem myšlenek.</i>
A1	<i>Deskriptor není k dispozici.</i>

	KOHERENCE
C2	<i>Dokáže vytvořit koherentní a kohezí texty a přitom plně a vhodně použít rozmanité slohotvorné útvary a širokou škálu kohezí prostředků.</i>
C1	<i>Dokáže vypracovat věcnou, plynulou a správně strukturovanou řeč a přitom prokazuje ovládnutí slohotvorných útvarů, spojovacích a kohezí prostředků.</i>
B2	<i>Dokáže efektivně používat rozmanité spojovací výrazy tak, aby výstižně postihl(a) vztahy mezi myšlenkami.</i> <i>Dokáže užívat omezené množství kohezí prostředků tak, že umí ze svých výpovědí vytvořit věcnou a koherentní promluvu, ačkoli v dlouhém textu nedokáže občas postihnout myšlenkovou návaznost.</i>
B1	<i>Dokáže spojit sérii kratších, jednotlivých bodů v propojený a lineární sled určitých myšlenek.</i>
A2	<i>Dokáže používat nejběžněji se vyskytující spojovací výrazy k propojení jednoduchých vět, aby mohl vyprávět příběh nebo něco popsat prostým vyjmenováním určitých myšlenek.</i> <i>Dokáže propojit skupiny slov pomocí jednoduchých spojovacích výrazů, jako jsou „a“ („and“), „ale“ („but“) a „protože“ („because“).</i>
A1	<i>Dokáže propojit slova nebo skupiny slov pomocí nejzákladnějších lineárních spojovacích výrazů, jako jsou „a“ („and“) a „pak/potom“ („then“).</i>

5.2.3.2 Funkční kompetence

Tato komponenta se zabývá použitím mluvených projevů a písemných textů v aktu komunikace k určitým funkčním účelům (viz 4.2). Konverzační kompetence se netýká jen znalostí, kterými jazykovými prostředky jsou vyjádřeny určité funkce (mikrofunkce). Účastníci konverzace jsou součástí interakce, v níž každá iniciativa stimuluje odpověď a posouvá interakci dále jako posloupnost stádií od počátečních výměn účastníků až po její závěr s přihlédnutím k účelu interakce. Kompetentní mluvčí chápou tento proces a disponují dovednostmi, které jim umožňují, aby se ho úspěšně účastnili. Každá jednotlivá makrofunkce se vyznačuje svou interakční strukturou. Komplexnější situace mohou mít svou vlastní vnitřní strukturu, která se skládá ze sledu makrofunkcí, jež jsou v mnoha případech uspořádány v závislosti na formálních a neformálních modelech sociálních interakcí (schémata).

1. *Mikrofunkce* jsou kategorie, které slouží k použití jednotlivých (obvykle krátkých) výpovědí, jako je střídání partnerů v promluvě. Mikrofunkce jsou dostatečně detailně (ale ne vyčerpávajícím způsobem) rozčleněny do kategorií v *Threshold Level 1990*, v kapitole 5:

- 1.1 poskytování a hledání faktografických informací:
 - identifikování,
 - podávání zpráv,
 - opravování,
 - žádost,
 - poskytování odpovědí;
- 1.2 vyjadřování a zjišťování postojů:
 - faktický postoj (souhlas/nesouhlas),
 - znalost (znalost/neznalost, zapamatování, zapomínání, pravděpodobnost, jistota),
 - modalita (povinnost, nezbytnost, schopnost, svolení),

- vůle (chtění, touhy, záměry, preference),
- emoce (potěšení/nelibost, obliba/neobliba, uspokojení, zájem, překvapení, naděje, zklamání, strach, obavy, vděčnost),
- morálka (omluvy, schválení, lítost, soustrast);

1.3 přesvědčování:

- návrhy, žádosti, varování, rady, povzbuzení, žádost o pomoc, pozvání, nabídky;

1.4 navazování kontaktu s lidmi:

- upoutání pozornosti, oslovení, pozdravy, představování, přípitky, rozloučení;

1.5 strukturování projevu:

- (28 mikrofunkcí, počátek interakce, střídání partnerů v promluvě, ukončení interakce atd.);

1.6 pokus o vhodnější formulaci v komunikaci:

- (16 mikrofunkcí).

2. *Makrofunkce* jsou kategorie, které slouží k funkčnímu užívání mluvených a písemných projevů, které se skládají ze sledu vět, někdy rozvinutého, např.

- popis,
- vypravování,
- komentář,
- úvodní část vypravování (expozice),
- výklad,
- vysvětlení,
- demonstrace, předvedení,
- instrukce,
- argumentace,
- přesvědčování atd.

3. *Interakční schémata*

Funkční kompetence také zahrnuje znalost schémat (vzorců společenské interakce), které jsou základem komunikace, a schopnost je používat. Jsou to například vzorce verbální výměny. Interaktivní komunikativní činnosti, které jsou uvedeny v oddílu 4.4.3, zahrnují strukturovaný sled činností, v němž se partneři střídavě účastní promluvy. V těch nejjednodušších případech produkují páry, jako jsou:

otázka:	odpověď
sdělení:	souhlas/nesouhlas
žádost/nabídka/omluva:	přijetí/odmítnutí
pozdrav/přípitek:	odpověď/reakce

Trojité výměna, ve které první mluvčí bere na vědomí odpověď účastníka promluvy, nebo na ni reaguje, je běžná. Dvojité nebo trojité výměny jsou obvykle zasazeny do rámce delších interakcí a delšího jednání. Například v průběhu komplexnější kooperativní komunikace, která směřuje k určitému cíli, je nezbytné používat jazyk tak, aby:

- se vytvářely pracovní skupiny a ustanovovaly vztahy mezi účastníky komunikace;
- se uvedly ve všeobecnou známost relevantní rysy běžných situací a aby se dohodla jejich všeobecně přijatelná interpretace;
- se identifikovalo, co by mohlo, nebo mělo být změněno;
- se dosáhlo všeobecného souhlasu ve vztahu k cílům a krokům, které jsou zapotřebí k jejich dosažení;
- se dosáhlo souhlasu ve vytyčení rolí, které jsou nutné pro provedení akcí;
- se zvládly akce praktického charakteru, které zahrnují např.:
 - identifikaci problémů, které vyvstanou, a vypořádání se s nimi;
 - koordinaci příspěvků a jejich posloupnost;
 - vzájemné povzbuzování;
 - uvědomění si, že bylo dosaženo dílčích cílů;
- bylo konstatováno, že byl úkol splněn;
- bylo jednání vyhodnoceno;
- bylo jednání dotaženo do konce a ukončeno.

Celkový proces je možné prezentovat jako schéma. Jako příklad je uvedeno obecné schéma vhodné pro zakoupení zboží nebo služeb tak, jak je prezentováno v *Threshold Level, 1990*, v Kapitole 8:

Obecné schéma vhodné pro zakoupení zboží nebo služeb

1. Přemístění se do místa jednání
 - 1.1 Nalezení cesty k obchodu, obchodnímu domu, supermarketu, restauraci, nádraží, hotelu atd.
 - 1.2 Nalezení cesty k pultu, oddělení, ke stolu, pokladně, recepci atd.
2. Navázání kontaktu
 - 2.1 Výměna pozdravů s majitelem obchodu/prodávčem/číšníkem/recepčním atd.
 - 2.1.1 prodáváč zdraví zákazníka
 - 2.1.2 zákazník odpovídá na pozdrav
3. Výběr zboží/služeb
 - 3.1 Identifikace kvality požadovaného zboží/požadovaných služeb
 - 3.1.1 žádání informací
 - 3.1.2 poskytování informací
 - 3.2 identifikace existujících možností
 - 3.3 prodiskutování kladů a záporů existujících možností (např. kvality, ceny, barvy, velikosti zboží)
 - 3.3.1 žádání informací
 - 3.3.2 poskytování informací
 - 3.3.3 žádání poradenství
 - 3.3.4 poskytování poradenství
 - 3.3.5 vyžadování informací o výhodách
 - 3.3.6 poskytování informací o výhodách
 - 3.4 identifikace určitého požadovaného zboží
 - 3.5 překontrolování zboží
 - 3.6 vyjádření souhlasu s koupí

4. Výměna zboží za platbu

- 4.1 souhlas s cenou položky
- 4.2 souhlas s celkovou sumou
- 4.3 přijetí platby/zaplacení
- 4.4 přijetí zboží/předání zboží (a účtenky)
- 4.5 vzájemné poděkování
 - 4.5.1 prodavač děkuje
 - 4.5.2 zákazník děkuje

5. Odchod

- 5.1 vyjádření (vzájemného) uspokojení
 - 5.1.1 prodavač vyjadřuje uspokojení
 - 5.1.2 zákazník vyjadřuje uspokojení
- 5.2 výměna poznámek běžného charakteru ve společenském styku (např. o počasí, místní novinky)
- 5.3 výměna pozdravů na rozloučenou
 - 5.3.1 prodavač se loučí
 - 5.3.2 zákazník se loučí

Poznámka: U podobných schémat je třeba poznamenat, že skutečnost, že jak nakupující, tak prodávající mají toto schéma k dispozici, neznamená, že je jeho forma použita při každé příležitosti. V současných podmínkách se jazyk používá ekonomičtěji, zvláště k řešení problémů, které plynou z jinak odosobněného a poloautomatizovaného jednání, nebo k jeho polidštění (viz 4.1.1).

Je téměř nemožné navrhnout modelové stupnice, které by zachycovaly všechny oblasti kompetence, jež zde hrají roli, pokud se jedná o funkční schopnosti. Modelová stupnice pro oblast interaktivních a produktivních komunikativních činností ve skutečnosti zachycuje jen určité činnosti, které mají charakter mikrofunkcí.

Dva odlišné faktory kvalitativní povahy, které podmiňují úspěch studenta/uživatele jazyka z funkčního hlediska, jsou:

- a) **plynulost projevu**, schopnost vyjádřit se, udržet tok promluvy a vyrovnat se se situací, kdy se mluvčí dostane v hovoru do slepé uličky;
- b) **přesnost propozice**, schopnost formulovat myšlenky a výpovědi tak, aby jasně vyjádřil to, co chce říci.

Modelové stupnice jsou k dispozici pro případ těchto dvou kvalitativních aspektů:

	PLYNULOST PROMLUVY
C2	<i>Dokáže se plynule a přitom přirozeně, bez většího úsilí a zaváhání vyjadřovat v plné šíři. Pauzy se objevují jen do té míry, aby mluvčímu umožnily přesně reagovat na určitá slova, vyjadřovat své myšlenky, nebo najít vhodné příklady nebo vysvětlení.</i>
C1	<i>Dokáže se plynule a spontánně vyjadřovat téměř bez většího úsilí. Pouze koncepčně obtížný předmět hovoru může přibrzdit přirozený a plynulý tok jazyka.</i>
B2	<i>Dokáže spontánně komunikovat, občas se vyjadřuje pozoruhodně plynule a snadno i v delších a složitých úsecích promluvy.</i> <i>Dokáže v docela plynulém tempu produkovat úseky jazykové promluvy, ačkoliv může váhat v případech, kdy hledá strukturní a výrazové prostředky, a promluva je poznamenána jen několika znatelnými dlouhými pauzami.</i> <i>Dokáže docela plynule a spontánně komunikovat s rodilými mluvčími do té míry, že komunikace není obtížná pro žádnou z obou stran.</i>
B1	<i>Dokáže se vyjadřovat s relativní lehkostí. Navzdory některým problémům s formulacemi, které způsobují pauzy a zavádí jej/ji do „slepé uličky“, je schopen/schopna účelně pokračovat v komunikaci bez něčí pomoci.</i> <i>Dokáže smysluplně komunikovat, ačkoliv jsou zcela zřejmé pauzy způsobené plánováním gramatiky a lexika a pokusy o vhodnější formulaci zejména v delších úsecích zcela samostatné promluvy.</i>
A2	<i>Dokáže se dorozumívat pomocí krátkých příspěvků, ačkoliv pauzy, opakované snahy začít komunikovat a přeformulování jsou zcela zřejmé.</i> <i>Dokáže dostatečně lehce zrekonstruovat fráze týkající se známých témat tak, aby zvládl(a) krátké výměny navzdory zcela zřetelným zaváháním a neúspěšným počátkům komunikace.</i>
A1	<i>Dokáže zvládnout velmi krátké, izolované a většinou předem naučené výpovědi, které jsou poznamenány mnoha pauzami, které jsou nezbytné pro hledání výrazových prostředků, pro artikulaci méně známých slov a pro pokusy o vhodnější formulaci v komunikaci.</i>

	PŘESNOST PROPOZICE
C2	<i>Dokáže přesně a dostatečně jazykově správně vyjádřit i jemné významové odstíny prostřednictvím širokého repertoáru hodnotících výrazových prostředků (např. přísloví vyjadřujících míru/stupeň, vedlejších vět vymezujících význam vět řídících).</i> <i>Dokáže vyjadřovat důraz, rozlišení a eliminovat mnohoznačnost.</i>
C1	<i>Dokáže přesně hodnotit názory a výroky v závislosti na stupni, například, jistoty/nejistoty, přesvědčení/pochyb, pravděpodobnosti atd.</i>
B2	<i>Spolehlivě dokáže předat detailní informace.</i>
B1	<i>Dokáže vyjádřit hlavní body myšlenky nebo problému s dostatečnou přesností.</i> <i>Dokáže vyjádřit jednoduchou a naprosto jasnou informaci, která má bezprostřední závažnost, a přitom vyjádřit, co je dle jeho/jejího mínění nejdůležitější.</i> <i>Dokáže srozumitelně vyjádřit podstatu myšlenky.</i>
A2	<i>Dokáže vyjádřit, co chce říct, za pomoci jednoduché a přímé výměny omezených informací týkajících se známých a běžných věcí, ale v ostatních situacích je nucen obsah sdělení značně zjednodušit.</i>
A1	<i>Deskriptor není k dispozici.</i>

Uživatelé Rámce mohou zvážit a, kde je to vhodné, uvést:

- *jakými rysy promluvy má být student vybaven a jaké má ovládat;*
- *jakými makrofunkcemi má být student vybaven a jaké má vykonávat;*
- *jakými mikrofunkcemi má být student vybaven a jaké má vykonávat;*
- *jaká interakční schémata student potřebuje a jaká jsou od něj požadována;*
- *co se předpokládá, že student ovládá, a co by mělo být předmětem výuky;*
- *podle jakých principů jsou makrofunkce a mikrofunkce vybrány a uspořádány;*
- *jak může být charakterizován kvalitativní pokrok v oblasti pragmatické komponenty.*